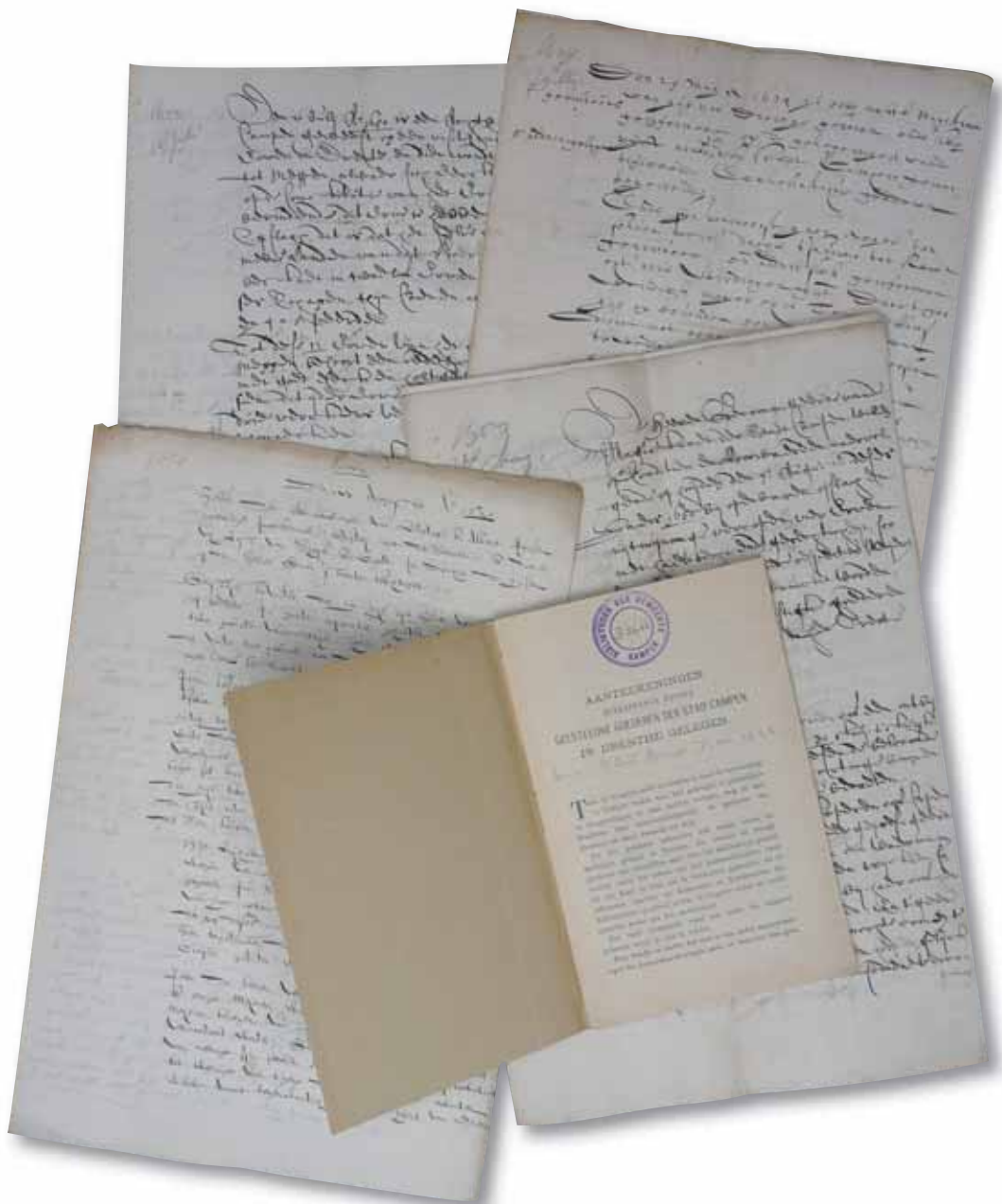

Kamper relaties met Drenthe in de 17de eeuw II

door Lies van Vliet

Nadat in 2008 in de *Kamper Almanak* van dat jaar en vervolgens in het tijdschrift *Klenckerheugte* van de Historische Vereniging Klenckerheugte in Oosterhesselen mijn bijdrage 'Kamper relaties met Drenthe in de 17de eeuw' was gepubliceerd, kreeg ik op een zaterdagmorgen een telefoontje uit Drenthe. Dit zette mij op het spoor van een artikel over hetzelfde onderwerp dat circa honderd jaar geleden verschenen was in de *Nieuwen Drentschen Volksalmanak*, waarin ook de veestapel van de gewezen klooster-erven genoemd zou zijn. Omdat de door mij geraadpleegde bronnen - voornamelijk de Rekeningen van de geestelijke goederen, de Stedelijke Rekeningen en het Register van resoluties van Schepenen en Raden - niet veel gegevens hadden opgeleverd over zaken als de bouw van de boerenbehuizingen, de indeling van de erven, en het aanwezige vee, was het telefoongesprek een goede reden om opnieuw in de Kamper archiefstukken aangaande de gewezen kloosterbezittingen te zoeken.

En zowaar, met succes: een map¹ met documenten die voornamelijk verpachtingsvoorwaarden betreffende de erven van de geestelijke kamer zou bevatten, verborg ook enkele stukken waarin vertegenwoordigers van de geestelijke kamer aan het stadsbestuur verslag uitbrachten van hun inspectiereizen naar de Drentse dorpen Zweeloo en Oosterhesselen en het gehucht Meppen. In deze rapporten gaven zij hun oordeel over zaken als de toestand waarin de gebouwen verkeerden, of het bomenbestand op de erven. Ook over de verkoopplannen, die in 1650 volkomen mislukten, waren in deze omslag enkele nadere bijzonderheden te vinden. Naderhand bleek in de bibliotheek van het Kamper archief ook een overdruk aanwezig te zijn van het genoemde oude artikel.² Kortom, voldoende reden om het artikel uit 2008 te completeren. Bovendien is het altijd opnieuw een bijzondere ervaring de geschreven stukken van een 17de eeuwse stadssecretaris in handen te hebben en na bijna vier eeuwen zijn berichten te lezen.

De documenten uit 1620, 1636 en 1650 betreffende Zweeloo, Oosterhesselen en Meppen en de publicatie uit 1910 van Nanninga Uitterdijk in de *Nieuwen Drentschen Volksalmanak*.
Collectie Gemeentearchief Kampen.

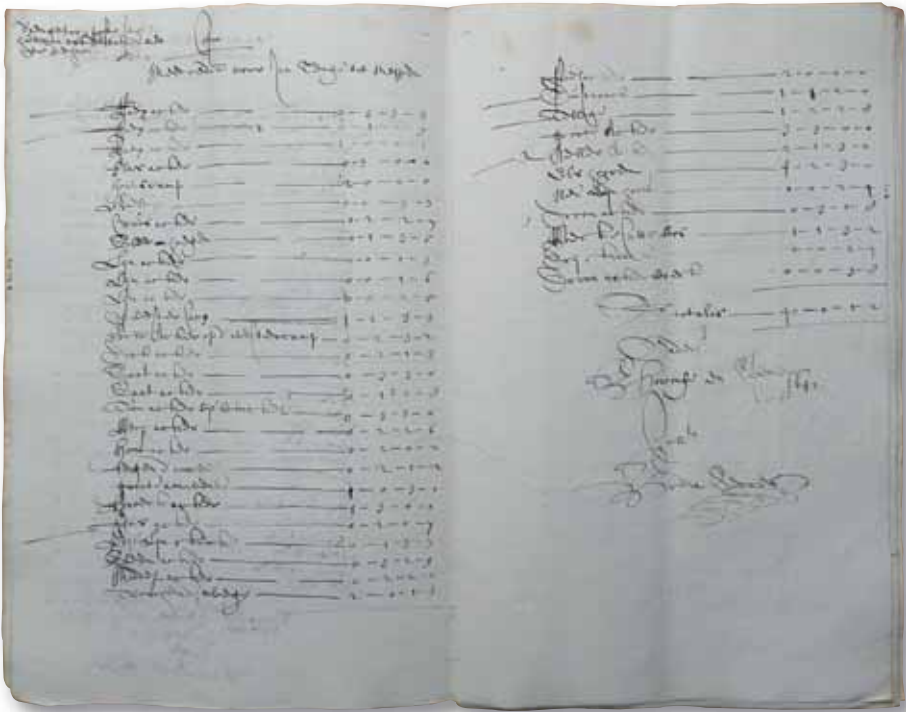
Wat vooraf ging

Als inleiding tot deze aanvulling volgt eerst een korte samenvatting van het stukje over de 17de eeuwse relatie tussen Kampen en Drenthe in de *Kamper Almanak* van 2008.

Na de Reformatie die in Kampen in juli 1578, nadat de graaf van Rennenberg de stad voor de Staatsen had ingenomen, zijn beslag kreeg, nam het nu hervormde stadsbestuur alle roerende en onroerende eigendommen van de rooms-katholieke kerk en de kloosters in beslag. Onder dit nieuwe bezit vielen onder meer vier boerderijen gelegen in de genoemde dorpen. Deze erven hadden toebehoord aan het aan Sint Birgitta gewijde klooster Marienkamp aan de Vloeddijk. De administratie van de omvangrijke, pas verworven onroerende goederen, de ‘ecclesiastique’ of geestelijke goederen, werd gevoerd door de hiervoor ingestelde geestelijke kamer. In dit lichaam was het stadsbestuur met twee raadsleden en de Gezworen Gemeente met twee leden vertegenwoordigd; zij traden respectievelijk op als kameraars en rentmeesters.

Door de oorlogshandelingen, waarvan Drenthe rond de eeuwwisseling langdurig en ernstig te lijden had, was er in de eerste jaren nauwelijks contact mogelijk. Pas na de verovering van Coevorden door het Staatse leger in 1592 kwam de verbinding langzamerhand op gang. We zien dan ook dat na 1598 vertegenwoordigers van de geestelijke kamer, vergezeld van een secretaris en een dienaar, regelmatig naar Drenthe reisden om zich op de hoogte te stellen van het reilen en zeilen van pachters en erven. In 1612 was in het gehucht Meppen het erf Tenninge verhuurd aan Jan Teinge of Tenninge voor 80 herenpond per jaar. Voor het tweede erf aldaar, erf Nije Leuse, betaalde Johan Nije Leuse 52 herenpond. Dezelfde Johan Nije Leuse pachtte in Zweeloo, samen met ene Henrick Hayes, voor 102 herenpond en 12 stuiver het erf Wierdinge. Op het erf Geertsen in Oosterhesselen boerde Johan Henricks. Hij betaalde een pachtsom van 72 herenpond en 12 stuiver.

Andere thema's die ter sprake kwamen, waren de dikwijls moeizame reizen die de Kampenaren moesten ondernemen om hun verre bezittingen te inspecteren, en hun contacten met vertegenwoordigers van het Drentse gezag. Het wel en wee van de pachters en voor zo ver ze te achterhalen waren, de reparaties en verbouwingen aan de boerderijen werden eveneens besproken. Nadat in 1650 een poging van de stad om de Drentse erven te verkopen mislukt was, werden de contacten in 1672 nogmaals door een oorlog verbroken, namelijk door de inval van de troepen van Münster en Keulen. Ten slotte slaagde de Kamper magistraat er in 1695 in de vier boerenerven tegen een aanmerkelijke prijs van de hand te doen, waarna de band definitief verbroken werd.

Lijst met opsomming van erfnamen, 1636. Collectie Gemeentearchief Kampen.

Beter beeld

De deze keer bestudeerde archiefstukken onthulden nog een aantal notities die het beeld van boerderijen en erven verduidelijken. De inspecteurs schonken veel aandacht aan de bouwkundige gesteldheid van de hofsteden, en ook de erfbeplanting blijkt van groot belang te zijn geweest.

Aan het verslag van het bezoek dat een delegatie van de magistraat in 1634 aan Drenthe bracht, danken we zelfs een complete opsomming van alle bij de erven behorende bouw- en hooilanden. Ook de beschrijving van het hele bezit, noodzakelijk in verband met de in 1650 stukgelopen verkoping, gaf een aantal details prijs. Ten slotte was er nog een lijst met voorwaarden waaraan de kooplustigen moesten voldoen. Zo was er dus aardig wat stof aanwezig om van de erven met hun toebehoren een - uiteraard onvolledige - impressie op te doen.

De erven in de 'boerschap' Meppen

Hier was de pacht van het erf Teinge of Tenninge (bij alle namen komen veel spellingsvarianten voor) in handen van een lid van het geslacht met deze naam. De eerste Jan had in 1599 eigenhandig zijn pachtboerderij gerepareerd. Enkele jaren later nam hij met anderen samen ook het tweede Meppener erf in pacht. Blijkbaar was hij een bekwame boer die zijn erf en de opstallen goed onderhield. In 1620 troffen de visiteurs uit Kampen dan ook een 'goet huys, welgemaect ende onderhouden in dack en wanden'³ aan. In 1634 sprak men zelfs waarderend van een 'trefflicke huysmanswooninge' omringd door vijftig 'eecken schoene stammen'. Het erf zou gelegen hebben in een deel van Meppen dat het 'Emercken' genoemd werd. Op de avond van 10 juli 1650 is misschien wel het hele gehucht uitgelopen om een bijzondere gebeurtenis, de aankomst van een deftig Kamper gezelschap, bij te wonen. Wegens de voorgenomen verkoop van de vier erven was nagenoeg de hele magistraat deze keer meegereisd om het bezit te evalueren. Blijkbaar niet vermoeid van de tocht, begaf de groep zich naar het erf Tenninge om zich op de hoogte te stellen van de toestand. Het oordeel luidde: op dit erf staat een goed bouwhuis met erachter een nieuwe turfschuur en ervoor een hooischuur. Bij het huis lagen nog een 'coolhoff' (een groentetuin), een oven⁴ en een schaapskooi. Ook lag er 'seecker campien' waarop ongeveer 65 eiken stonden, waaronder zestien à achttien jonge boompjes van twee à drie jaar.

De buurschap Meppen bestond slechts uit twaalf boerderijen met een redelijk grote meente voor algemeen gebruik. Daar groeide zoveel 'eekenholtgewas' dat elke boerderij van de eikels twee of drie varkens vet kon mesten. Bovendien beschikten de boeren samen nog over een flinke lap veengrond, 'streckende van daer soo tot aen Echtens veen als aen het boerschap Gijs' (Gees). Jammer genoeg was de daar gegraven turf te licht en was er ook geen vervoer over water mogelijk. 'Soo is hetselve aldaer van cleyne estime' noteerde de stadssecretaris.

Bij het erf Tenningen behoorde het recht van 'geheele opslach', hetgeen wil zeggen dat de boer op de gemeenschappelijke grond zes schapen, tien koeien, achttien guste beesten en vier à vijf paarden mocht laten grazen.

De pachters van de Kamper erven werkten op een gemengd bedrijf. Het aantal dieren dat Jan Tenninge op de meente mocht laten grazen, zegt uiteraard weinig over de grootte van diens veestapel, maar kan toch op een voor die tijd aanzienlijk aantal duiden. Voor de landbouw beschikte deze pachter over 23 akkers en akkertjes die nogal verspreid lagen. Volgens zijn

verklaring in 1634 was de totale grootte 29½ ‘mudde⁵ gesays’.

Het zou te ver voeren de namen van alle akkers op te sommen. Enkele kenmerkende namen zijn bijvoorbeeld: ‘dijckacker, berckacker, steenacker, sleehagentien, teelacker, eschhoren’.

Af en toe liet ook de Drentse overheid een meting verrichten van de grond die bij de Kamper erven hoorde. De grootte kon wisselen. Zo bepaalde een Drentse landmeter in 1623 de landbouwgrond van Jan Tenninge op ruim dertig mud, terwijl een meting in 1642 op iets meer dan veertig mud uitkwam. Behalve het bouwland, had Tenninge nog 10½ ‘dachwerck⁶’ hooiland in gebruik en beschikte verder nog over een ‘volle ware⁷ te holte ende te weyden’, hetgeen wil zeggen dat hij daar hout mocht kappen en vee laten grazen. Het erf Tenninge was niet bezwaard met uitgaande renten.

Soms ontstond er onenigheid tussen Meppener boeren en de Kamper geestelijke kamer over het eigendomsrecht op bepaalde grond. Het verslag van het bezoek aan Drenthe op 22 en 23 augustus 1620 vermeldt zo’n kwestie. Het ging over een deel van de gemeente dat tijdens de oorlog zou zijn afgegraven. De eigenaars/gebruikers hiervan, Jan Hoevinck, Geert Campis, Roeloff Banckinge, Jan Nienhuys en Claes Oevinge, beweerden dat zij het land, zeven dagmaten groot, in die tijd gekocht hadden, maar dat de bewijsstukken, de koopbrieven, door oorlogshandelingen waren verbrand of anderszins weggeraakt. Uit het verhaal wordt niet duidelijk of, en zo ja hoe men het eens is geworden.

Erf Nije Leuse

Het tweede Meppener erf heette Nije Leuse. Aanvankelijk werd dit gepacht door Jan Nije Leuse. Deze bedoening lijkt minder florissant te zijn geweest dan het eerste erf. In 1620 beoordeelden de Kampenaren de boerderij als ‘welgedeckt’. Er waren twee nieuwe gebinten aangebouwd ‘met delen (planken) aen de seyden, maer de wanden van ’t olde huys sijn met leem niet wel bestreecken’. De pachter werd hierover dan ook onderhouden; hem werd aangezegd het huis naar behoren te repareren. Hij verdedigde zich door te zeggen dat hem vijftig nieuwe delen beloofd waren ‘om een middelschot in ’t huys te maecken ende tot andere nootwendige reparatien’. Door het kennelijk ontbreken van een middenschot in de woning, kunnen we ons afvragen of de boerderij op dit erf een zogenaamd ‘lös hoes’ was. In dit type woning, dat in deze tijd algemeen voorkwam, waren geen vertrekken, maar leefden mensen en dieren in dezelfde ruimte. Over eiken werd dit jaar niet gesproken.

In 1634 - Jan Nije Leuse was nog pachter - groeiden er rond diens 'gemeen huysmanshuys' 21 eiken. Zijn vijftien verspreid liggende akkers hadden volgens zijn opgave samen een oppervlakte van 22 mud. Hierbij werd speciaal vermeld dat op beide Meppener erven het mud gerekend werd volgens de Groninger maat, dat was drie schepel op een mud volgens de Zwolse maat. De akkers droegen ook weer mooie namen als: 'posthoff, koeakker, kip, de drie luttiken' en 'hasenacker'. Aan hooiland bezat dit erf tien dagmaten en nog een waardeel om hout te halen en vee te weiden. Daarnaast hoorde bij beide erven samen 'een groote partije holtgewas', dat rondom een es stond. Bij de visitatie van 1650 bleken de oppervlakten niet te kloppen. In 1642 was een openbare meting uitgekomen op ruim 25 mud akkerland en zes dagmaten hooiland. Hoewel op het erf nu een groot bouwhuis stond, achtten de Kamper controleurs het dak nogal bouwvallig. Wel was er een nieuwe schuur aanwezig om turf en hooi te bergen en schapen onder te brengen. Hiernaast stonden nog elf grote eiken. Nije Leuse had evenals Tenninge het recht op een 'geheele en volle drift', dit erf mocht evenveel vee op de meente laten grazen. Ook was het vrij van alle uitgaande heffingen.

Erf Geerts in Oosterhesselen

In 1620 werd het dicht bij de kerk gelegen erf Geerts gepacht door ene Jan Henricks. Dit jaar bleek bij de visitatie de hoeve goed onderhouden te zijn; er was zelfs bijgebouwd. Het huis was, evenals Nij Loese, aan de achterkant met twee gebinten verlengd. Een van de wanden van het nieuwe gedeelte bestond uit planken, de andere was met leem aangesmeerd en was vermoedelijk vervaardigd van gevlochten rijshout. Eiken werden niet genoemd.

In 1634 namen de bezoekers uit Kampen waar dat er op het erf een gewone pachterswoning stond en dat er slechts weinig eiken groeiden. Jan Henricks was nog steeds pachter. Het bouwland dat hij bewerkte, twintig akkers met een gezamenlijke oppervlakte van 28 mud, bestond ook hier uit verscheiden kampen die heel onpraktisch 'wijt van malcanderen' lagen. Enkele van de veldnamen luiden: 'andewente, veluwken, kerckacker, leemacker, holtacker, geertcamp'.

In tegenstelling met de Meppense erven was het erf Geerts wel bezwaard met jaarlijkse heffingen. Zo was het ettelijke mudden rogge verschuldigd aan Coevorden voor de armen van die stad, en ook aan de pastorieën van Oosterhesselen en Sleen. Ene jonker Vos van Ansen kreeg elk jaar een mud

‘moy rogge’. Bovendien had de pastorie van Zweeloo recht op de ‘tiend’ - meestal een tiende deel van het gewas - van de opbrengst van bepaalde akkers. Sommige aantekeningen hieromtrent zijn moeilijk te interpreteren. Ook de predikant van Zweeloo had rechten: ‘De pastoor van Sweel ’t sedert gewonnen de tijnde van de holtacker, sijnde twee mudde landt’.

Bij de bezichtiging door de Kampenaren in juli 1650 werden erf en boerderij, nu gepacht en bewoond door Wolter Gerryts, uitvoerig beschreven. Er stond een goed bouwhuis met ervoor een in redelijke staat verkerende hooischoor. Achter de boerderij stond de turfschoor met ernaast een groentetuin. Eiken waren er intussen ook weer; achter de turfschoor stonden zeven grote en 28 jonge bomen. Tegenover het ‘derde huys’, (de turfschoor?), lag nog een ‘coolhoff met een maete weylant met elff eecken boomen ‘die ook bij het erf hoorden. De boer gaf als oppervlakte van zijn grond dertig mud, drie schepels, één spint en acht roeden op. In 1642 was het land nog officieel gemeten met nagenoeg dezelfde uitkomst. Verder werd nog land genoemd dat in onder meer de ‘busschemaet’ en de ‘dijckmaet’ lag. In de ‘Daelermaet’ zou Wolter Gerryts zelf land bezeten hebben. Met de ‘rechticheyt van een geheele uytslach en opdracht’ werd vermoedelijk aangegeven dat het erf Geerts hetzelfde aantal dieren op de gemeenschappelijke grond mocht weiden als de Meppener erven.

Het erf Wierdingen in Zweeloo

Als pachter en bewoner van dit erf noemt de ‘Memorie’ van 22 en 23 augustus 1620 ene Henrick Hayes. Hij deelde de pacht met Jan Nienhuys uit het nabij gelegen dorpje Wesepe. Hoewel de afgevaardigden van de geestelijke kamer het huis goed onderhouden noemden, achtten zij het toch nodig een gedeeltelijk vergane balk, die gestut werd, te vervangen. Ook bevolen zij aan het huis anderhalf à twee voet op te vijzelen en de stijlen te steunen met stenen of blokken hout. De laatste dacht men uit de oude, te vervangen balk te kunnen halen.

Er waren kennelijk problemen met het betalen van de pachtsom. Kampen vond het dan ook nodig een gezaghebbend persoon, heer Luychgien Mensinck, vermoedelijk de schultis van Zweeloo, in te schakelen. Men droeg hem op de pachters ‘voor haer achterstedige pacht aen te panden’. Dit moest twee dagen later al gebeuren, waarna de stad over drie weken iemand zou sturen om de panden in ontvangst te nemen. Ook moest heer Luychien bemiddelen in een geschil over eigendomsgrenzen. Enkele pachters klaagden dat zij door hun burenen, onder wie ook ‘geërfden’, benadeeld werden.

Een Drents dorpsbeeld in de 19de eeuw. In de 17de eeuw zal het er niet veel anders uitgezien hebben.
Uit: H.J. Prakke, *Deining in Drenthe*. Assen 1969.

Van de jaarlijkse verslagen is verder alleen dat van 1634 bewaard gebleven. Op 29 mei van dat jaar arriveerde de Kamper delegatie 's avonds in Zweeloo, waar men direct voor informatie bij het erf Wierdingen aanklopte. De boerderij werd nu bewoond door de pachter Tonis Dobberts, bij wie de heren waarschijnlijk ook de nacht doorbrachten. Het huis werd gunstig beoordeeld, maar diende weer, of nog steeds, van een nieuwe balk te worden voorzien. Rondom de boerderij stonden zestien redelijk zware eiken. De controleurs vonden dit te weinig, in 1608 was het aantal 32 geweest. De pachter kon het verschil toelichten. Vóór zijn tijd waren zestien bomen gebruikt bij een reparatie van het huis. De grote nauwgezetheid waarmee de geestelijke kamer steeds het aantal eiken liet vastleggen lijkt hierdoor verklaard. De stammen verhoogden als belangrijk bouw- en reparatiemateriaal de waarde van de erven. Ook de eikels droegen daaraan bij; ze waren bestemd voor varkensvoer.

Volgens Tonis Dobberts bestond zijn land uit 22 verspreid gelegen akkers met een gezamenlijke grootte van ruim 26 mud. Ze droegen namen als 'dui-

venstukken, noortlange, rozencamp'. Aan hooiland had hij zes dagmaten en ook had hij het recht om vee te weiden op een deel van de gemeenschappelijke grond. Het erf was bezwaard met een jaarlijkse heffing van veertien stuiver en anderhalf spint rogge. Wie de begunstigde was blijft onbekend.

In 1650, het jaar van de mislukte verkoop, lag erf Wierdingen er weer heel anders bij. De boerderij was groot en goed onderhouden met ernaast een turfschuur die men 'een weynich reddeloos' noemde. Daarachter lag een flinke tuin beplant met vruchtbomen en kool. Aan de voorkant van de hoeve lagen nog twee moestuintjes, aan weerszijden van de ingang een. Aan de andere zijkant van het huis stonden maar liefst 28 forse en 27 jonge eiken. Het bouwland besloeg nu een oppervlakte van ruim 35 mud. Een gedeelte lag braak en was begroeid met heide. Bij dit erf hoorden nog negenenhalf dagmaten hooiland en het recht tien koeien en vier paarden op de grond van de dorpsgemeenschap te laten grazen. De pachter was Jan Willems. Hij en ene Geert Woerdinge betwistten elkaar de pacht van het erf in Zweeloo. In het voorjaar van 1650 hadden Schepenen en Raden van Kampen de ruzie ten gunste van Jan beslecht.

De mislukte verkoping

In het stuk van 7 augustus 1650 dat hierover bewaard is gebleven bepaalde Kampen als verkoper een aantal strenge regels. De vraag is of dit de in die tijd bij verkopen algemeen gebruikelijke voorwaarden waren, of bleek hieruit soms de zelfverzekerdheid van de magistraat van een belangrijke stad? 'De heeren gecommiteerden van de magistraet der stad Campen willen op conditien en voorwaerden naervolgende, op huyden den 7 augusti deses jaers 1650 bij openbaren opslach en uytmijnonge vercopen vier erven met haer recht ende gerechticheyt soo en als deselve bij haere respective meyeren tegenwoordich gebruyckt worden, tot haere ecclesiastique goederen gehoorende en alhier in het Drente gelegen sijnde'.

De stad stelde onder meer dat de koopsom alleen betaald mocht worden in daalders van dertig stuiver. Het bedrag diende zonder enige korting in Kampen betaald te worden en wel in drie opeenvolgende termijnen op 1 mei 1651, '52 en '53. Als de koper in gebreke bleef, mocht Kampen het betreffende perceel opnieuw verkopen. Indien de opbrengst dan lager uitviel, moest de koper het bedrag aanvullen tot de oorspronkelijke prijs. Bovendien werd hij aangesproken voor de extra onkosten en de rente. Mocht de nieuwe verkoop echter meer opleveren, dan was het profijt voor de verkoper. Bij de betaling van de eerste termijn moest de koper voor elke daalder een

stuiver ‘rantsoengelt’ betalen. Bovendien eiste de stad bij elk verkocht erf 25 Carolusgulden voor de armen. Dit geld bleef ‘ter dispositie’ van Kampen. Bij een te laag bod had de verkoper het recht het perceel te behouden en had bovendien na het laatste bod nog twee uur bedenktijd.

De veiling werd geleid door de schultis van Zweeloo. Als deze zich bij het bieden of afslaan mocht vergissen of verspreken, dan kon hij volstaan met een correcte herhaling. ‘Bij sittende gelaege’ diende de koper twee borgen aan te stellen die ook de goedkeuring van de verkoper konden wegdragen. De schultis noch één van de verkopers mocht als borg optreden. Bij wanbetaling konden de verkopers overgaan tot executie der goederen van koper en borgen. Pas op 22 februari (Petri ad Cathedram) 1653 kon de nieuwe eigenaar de pachters de huur opzeggen. Het pachtgeld inden zij al vanaf 1651. De heffingen waarmee enkele erven, zoals we zagen, bezwaard waren, moesten tijdens de veiling worden voorgelezen. Zij kwamen geheel ten laste van de koper, evenals eventuele herenlasten. Als de laatste termijn voldaan was, dan zou volgens het Landrecht ‘behoorlijcke cessie en overdracht’ plaatsvinden. Het lijkt alsof de meeste voorwaarden slechts beoogden alle risico’s op de koper af te wentelen. Was hierdoor aan geïnteresseerden de lust tot zakendoen vergaan? Het erf Tenningen werd de eerste maal opgeboden tot 5000 daalder, maar bleef de tweede keer op 4500 daalder steken. Voor Nije Leuse gold 4000 en 3500 daalder. Erf Geerts in Oosterhesselen 3000 en 2800 daalder en erf Wierdingen in Zweeloo 4000 en 2800 daalder. Ondanks deze redelijk lijkende bedragen, raakte Kampen de Drentse bezittingen niet kwijt; dat lukte pas een halve eeuw later.

Noten

1. Gemeentearchief Kampen Oud Archief 1936, De stukken zijn niet genummerd, maar slechts gedateerd: 22 augustus 1620, 29 mei 1636, 10 juli 1650, 7 augustus 1650.
2. Mr. J. Nanninga Uitterdijk, ‘Aantekeningen betreffende eenige geestelijke goederen der stad Campen in Drenthe Gelegen’. *Nieuwen Drentschen Volksalmanak* 1910.
3. Het huis was in 1615 gebouwd door de Kamper timmerman mr. Lambert.
4. Het bakken van eigen brood in een buitenoven die vaak gemeenschappelijk gebruikt werd kwam in Drentse dorpen tot in het begin van de 20ste eeuw voor.
5. Tegenwoordig is een mud een inhoudsmaat van droge waren, een hectoliter. In de 17de eeuw was het een vlaktemaat: zoveel land als met een mud zaad bezaaid kan worden, ongeveer veertig aren. Verder rekende men met spint en roede als vlaktematen. (Zie: *Van Dale groot woordenboek der Nederlandse taal*. Utrecht 1992).

6. Dagwerk dat wil zeggen zoveel hooiland als één man in één dag kan maaien.
7. Ware of waardeel dat wil zeggen het aandeel van een markegenoot in de gemeenschappelijke grond van de marke.